

instruire ar fi motivul fundamental al poziției profesionale inferioare a negrilor originari din sud, a indienilor americani și a mexicanilor. S-ar părea totuși că o anumită culoare a pieții a avut și continuă să aibă un impact cu mult mai semnificativ asupra nivelului profesiilor unei minorități decât orice alt factor în ceea ce-i privește pe imigranții europeni și pe copiii acestora.

Problema limbii și a culturii în politica națională australiană este tratată de Laksiri Jaysuriya, de la Universitatea din Australia de Vest în articolul *Limbă și cultură în politica națională australiană: câteva reflecții critice*.

Autorul analizează bazele raționale și filosofice ale politicii naționale australiene referitoare la limbă și cultură, în special din perspectiva legăturii care există cu minoritățile etnice neindigene (grupurile de emigranți și cele etnice). O maximă preocupare o reprezintă demonstrarea ideii că, un interes deosebit îl suscită problemele de limbă și cultură în dezvoltarea politicii problemelor etnice în Australia. Conceptele de limbă și cultură, în corelație cu ideologiile multiculturalismului nu sînt deloc neutre ci foarte contestate, impunîndu-se înțelegerea și analiza lor critică, ceea ce duce la o înțelegere filosofică a bazei politicilor naționale. Limba, mai mult decât oricare alt element, este considerată drept granița cea mai importantă în identificarea și clasificarea grupurilor etnice minoritare. Ca urmare, termenul „multicultural” a devenit sinonim cu „multilingv”, la nivel descriptiv. Termenii „limbă” și „cultură” adesea se confundă; mai ales cînd sînt folosiți laolaltă în cuvîntul „multicultural” (în politicile sociale legate de învățămînt). De aceea, este necesar să se stabilească în ce măsură societatea australiană se poate defini ca o societate „multilingvă”.

Articolul în cauză își propune trei obiective majore: în primul rînd, să arate cum, din punct de vedere istoric, limba - în special cea engleză - reprezintă o problemă națională de larg interes, în privința stabilirii emigranților. În al doilea rînd, sînt examinate presupunerile neafirmate sau chiar ascunse ale teoriei sociale implicite, referitoare la limbă și cultură, analizîndu-se modul în care conceptele-cheie, de cultură și etnicitate au fost folosite în politicile naționale. Și, în sfîrșit, este prezentată o variație de model pentru politica națională, motivîndu-se că, problema limbii și a culturii trebuie reanalizată și restructurată pentru a fi utilă noilor cerințe sociale.

Cele două concepte trebuie să-și găsească o bază solidă într-un nou cadru, cel al „pluralismului democratic”, în loc să fie incluse în ceea ce pînă acum a reprezentat ceva mai mult decât o formă de „pluralism cultural”. Cerințele naționale se vor caracteriza - ca o regulă - printr-o diversitate de observații referitoare la inițiativă politică deosebită, de pildă, învățarea limbii la nivel școlar. Motivarea studiilor lingvistice în sistemul de învățămînt include printre altele rațiuni utilitare, politice și strict educaționale. Indiferent de logica oricărei politici, preocuparea majoră - din cadrul unui pluralism democratic - a oricărei inițiative de politică națională legată de limbă, trebuie să se orienteze spre satisfacerea interesului național mai larg și-n același timp să protejeze dreptul grupurilor etnice minoritare de a-și utiliza limba și cultura în sfera particulară.

Revista *International Migration Review* mai cuprinde articole referitoare la reforma imigrării și agricultura Californiei, Statutul limbii spaniole în SUA, un eseu despre emigrarea forței de muncă din Rusia țaristă, cit și o foarte interesantă și utilă recenzie a publicațiilor de specialitate de dată recentă (cărți și reviste) urmată de o listă a cărților intrate în posesia „Centrului de studii privind emigrarea”.

Mariaela Grigorescu

„Studii de sociologie”, nr. 3-4, 1988

„Studii de sociologie”, revistă trimestrială a Universității Catolice Sacro Cuore a consacrat numărul 3-4 din 1988 publicării unor studii de sociologia religiei: *Valori, religione e società complesse*. În volum sînt editate o mare parte dintre intervențiile unor autori recunoscuți, la coloquiul internațional organizat în zilele de 22-23 octombrie 1987 de către Universitatea Catholică din Milano, în colaborare cu Secția de Sociologie a religiei a Asociației Italiene de Sociologie, cu C.I.S.R. (Conferința Internațională de Sociologie a Religiei) și Centrului de cercetare a sociologiei religiei al Asociației Internaționale de Sociologie. Coloquiul menționat s-a aflat sub influența ideilor lui Thomas Luckmann, mai ales din principala sa lucrare *The Invisible religion*, contribuția teoretică a acestui autor fiind estimată în multe țări de aceeași importanță cu opera lui Durkheim și Max Weber.

T. Luckmann produce în sociologia religiei o schimbare de optică. După al doilea război mondial au predominat în acest domeniu cercetările empirice lipsînd o teoretizare adecvată. Luckmann apreciază că sociologia religiei a studiat aspectul instituționalist, colozianic, neglijînd religiozitatea ca dimensiune a credințelor, a individului. Optica ecclziastică, deși exprimată

altfel și cu alte argumente, perpetuează spiritul Conciliului de la Trento care aprecia că religiozitatea se caracterizează prin apartenența la instituția Iusenească („extra ecclesiam nulla salus”). Analizând contribuția lui Luckmann la dezvoltarea sociologiei religiei Silvano Burgalassi, de la Universitatea din Pisa remarcă antropologizarea sociologiei religiei în concepția acestuia, trecerea la problematica instituțională și formală la aceea a religiozității individuale care se manifestă prin trăsăturile biogenetice și identitatea specifică a fiecărui credincios. Deosebind religia internă personală de cea instituțională Luckmann aduce o nouă viziune și asupra secularizării care fiind considerată o emancipare a societății, manifestarea ei contemporană este apreciată ca un simplu incident.

Rabsto Cipriani (*Al di là della Secolarizzazione*) remarcă persistența conceptului de secularizare în sociologia religiei din ultimii 30 de ani. Substituirea „religiei invizibile” celei tradiționale ecleziastice permite analiza mai multiformă a distincțiilor dintre omul religios și nereligios. Chiar omul profan, remarcă Eliade are trăsături ale comportamentului omului religios, epurate însă de semnificațiile religioase. Deși a desacralizat lumea în care trăiește, comportamentul lui este tot ritualizat, ceea ce reprezintă o întoarcere la sacru. Astfel că omul areligios pur este foarte rar chiar în societatea desacralizată. Fără știerea lor și areligioșii se comportă religios. Astfel că din diferite perspective secularizarea pare mai mult un produs al intelectualității (sociologice și chiar teologice) și poate fi semnalată ca un aspect al fenomenologiei religioase.

În societatea post-modernă secularizarea începută în prima fază a modernizării îmbracă aspecte mult mai complexe scrie Samuel N. Eisenstadt în următorul studiu cuprins în revista menționată.

În epoca modernă s-au făcut distincții și s-au specializat diferitele domenii ale vieții societății și individului. Religia a devenit și ea o sferă specializată și își pierde rolul predominant (avut anterior), viața publică și privată se deritualizează. Activitatea religioasă se specializează, se multiplică orientarea spre transcendental. În reflecțiile asupra gândirii lui Eisenstadt, Ronald J. Campiche continuă ideea diferențierii și specializării arătând că oamenii își formează în această perspectivă: „propria credință”. Secularizarea transferă atribute și funcții de la instituțiile religioase la noile instituții raționale, empirice, pragmatice (B. Wilson). Se constată o criză a vieții bisericesti. În măsura în care viața credinciosului este înțeleasă ca viață în cadrul bisericii, adică nevoia de religiozitate poate fi satisfăcută numai în ambianța structurii liturgice și instituționale, declinul eclezianismului este asimilat implicit cu un declin al credinței în general.

În ultimul timp însă cercetările au evidențiat faptul că experiența religioasă este mult mai complexă și nu se suprapune complet peste religia organizată. Individul tinde să transfere în sine vocația sa religioasă. Se flexibilizează relația dintre fapte și teorie, între practica religioasă și religiozitate. Secularizarea nu exclude intensificarea experienței religioase individuale. Acum după 30 de ani de discuții asupra secularizării constatăm că această problemă trebuie abordată în altă perspectivă teoretică și cu o nouă metodologie. Nu mai sînt relevante doar grupele de indicatori care au în centru aspectul liturgic, ceremonial, elementele sacre, simbolurile și care semnalează declinul religiozității.

În studiul său Thomas Luckmann, *La religione e la condizioni sociali della coscienza moderna*, polemizează cu opinia larg acceptată că societatea modernă a secularizat. Această părere este în mare parte greșită pentru că alți ideile din cultura occidentală precum și practica societății moderne își au rădăcinile în religie, mai ales în creștinism. Modernitatea nu schimbă natura religioasă a existenței umane. Orice existentă umană se preocupă de transcendent, de legătura care nu poate fi distinsă între realitatea cotidiană și transcendența acestei realități. Prin diferențierea funcțională a instituțiilor sociale această natură religioasă s-a specializat în forma instituțiilor religioase, care sînt bisericile. Cu timpul, ulterior s-au specializat și alte instituții, în primul rînd statul și economia. Raportîndu-se la religie acestea acum nu mai au nevoie de legitimare tradițională, de un suport religios, se autonomizează, secularizîndu-se. Religia cunoaște astfel un proces de privatizare, de îndepărtare de instituțiile specializate, devenind o preocupare a vieții individuale. Preocuparea naturală a omului în legătură cu transcendentul și supranaturalul continuă să existe numai că biserica devenită o instituție specializată, alături de celelalte, nu mai reprezintă forma dominantă a religiei.

Fără ca Luckmann să dea o altă definiție religiei, arată Nikos Kokosalakis (*Religione e transcendenze*), el o înțelege într-un sens mult mai amplu, o consideră o categorie antropologică universală, universul sacru reprezentînd conștații socio-culturale istorice ale transcendenței. Religia reconstruiește experiența transcendentă și nu se limitează la forme instituționale. Formele religioase altele cele tradiționale precum și sectele sînt reconstrucții ale transcendenței. Declinul lor nu reprezintă declinul religiei, a experienței subiective de reconstruire a transcendenței. Gianfranco Morra (*Secolarizzazione e risveglio religioso in Italia oggi*) exprimă din perspectiva ideilor lui Luckmann situația actuală a religiei din Italia. Pînă pînă 1960 în Italia au fost respectate valorile religiei catolice, ideologia protestantă a pătruns puțin iar secularizarea a început mai tîrziu. După aceea însă cercetările asupra credinței evidențiază o prăbușire a celor mai variate

aspecte ale religiozității. Această tendință caracterizează însă doar aspectele instituționale și ecleziastice pentru că, îndepărtându-se din sfera publică religia se refugiază în sfera intimă. Se naște o religie difuză, periferică, anonimă, o credință a iubirii, a vieții libere, a moralității. Chiar cei care nu frecventează biserica recunosc importanța lui Dumnezeu, se dedică rugăciunii, meditației. Secularizarea n-a distrus referința religioasă care încearcă să completeze cultura prin explicarea sensului vieții, care-i preocupă pe toți.

Diferențierea dintre instituțional, ecleziastic, și religia invizibilă readuce în atenția discuțiilor referitoare la religia „populară”, un concept formulat în a doua jumătate a secolului trecut, dar cu alte semnificații în zilele noastre. Annaldo Nesti (*La religione popolare oggi : Problemi per una definizione*) se exprimă că religia populară nu poate fi identificată cu religia reziduală sau religiozitatea subdezvoltată și nici nu este definibilă prin diferențierea dintre sentimentul religios și o credință „matură” sau între religia oficială și imaginea mai mult sau mai puțin deformată a acesteia în rindul maselor populare. Religiozitatea populară e o dimensiune antropologică, face parte din cultura populară, are caracter tradițional și este o experiență colectivă istorică de lungă durată. Ea reprezintă o altă calitate în raport cu aspectul instituțional. În ultimul timp, arată Carlo Prandi (*Il „Popolare” variazioni su di una tema*) „popor” și „popular” și-au pierdut consistența anterioară, se vorbește de „poporul democreștin”, „poporul tinăr” ș.a. Noțiunea de „popor” a fost creată de romantici pentru a recupera rădăcinile cultural-istorice a noilor națiuni. Ulterior științele referitoare la folclor au dirijat noțiunea de „popular” spre „rural” (Van Gennep). Acum, vorbind de religiozitatea populară ne referim la o manifestare complexă a tradiției, care exclude conotațiile de clasă, și se exprimă ca o mentalitate religioasă omogenă, dar existentă în cazul particular al fiecăruia.

Aspectele teoretice cuprinse în numărul tematic al menționatei reviste de sociologie sînt completate cu unele concluzii și constatări ale cercetătorilor realizate în diferite zone pe anumite categorii de populație. Spre exemplu Giancarlo Rovati redă concluziile cercetării referitoare la variația convingerilor și comportamentului religios pe baza pregătirii școlare și a diferitelor categorii de vîrstă. În ansamblul tendințelor unanim recunoscute în cazul unor asemenea criterii (vîrstă, sex, pregătire școlară ș.a.), cercetarea lui Rovati aduce aspecte specifice și concrete care pot constitui premise pentru aprofundarea viitoare a cercetărilor referitoare la fenomenul religios.

Dr. C. Cucuie